

Отримано: 15 жовтня 2024 р.

Прорецензовано: 10 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 21 листопада 2024 р

e-mail: olesya.tatarovska@lnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9175-2774>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-33-36

Татаровська О. В. Просте заперечення: тема ідентичності у потсколоніальному суспільстві. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 33–36.

УДК: 811.112.2'367.7:82-9

Татаровська Оlesia Василівна,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОСТЕ ЗАПЕРЕЧЕННЯ: ТЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ У ПОТСКОЛОНІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Статтю зосереджено на ролі і значенні простого заперечення в постколоніальних романах, досліджуючи, як воно функціонує в ширшому контексті постколоніальної теорії та літератури. Метою статті є також теоретико-методологічна й практично-телеологічна складова прагматичного виміру заперечення в англійськомовному художньому прозовому тексті через розкриття формальної, стилістичної, дискурсивної й функційної специфіки заперечення, як прагматичної універсалії, універсальної лексико-семантичними (лексична структура тексту), структурно-синтаксичними (синтаксична структура тексту), контекстуальними (дискурсивними) засобами мови, актуалізованими в тексті художнього нарративу відповідно до ієрархії мовних рівнів постколоніального типу тексту у модусі його лексикоцентричності, синтактикоцентричності, текстоцентричності і тлумаченні його як холистичного цілого.

Ключові слова: прагматична універсалія, заперечення, постколоніальний дискурс, художній нарратив.

Olesya Tatarovska,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv

A SIMPLE NEGATION: THE TOPIC OF IDENTITY IN A POST-COLONIAL SOCIETY

This article focuses on the role and meaning of simple negation in postcolonial novels, examining how it functions within the broader context of postcolonial theory and literature. The aim of the article is also to analyse the theoretical-methodological and practical-teleological component of the pragma-discourse dimension of negation in the English-language post-colonial literary prose text through the disclosure of the formal, stylistic, discourse and functional specificity of negation as a pragmatic universal expressed by lexical-semantic (lexical structure of the text), structural-syntactic (syntactic structure of the text), contextual (discourse) means of language actualised in the text of the artistic narrative, according to the hierarchy of language levels of the post-colonial type of text in the mode of its lexicocentricity, syntactocentricity, textocentricity and its interpretation as a holistic whole.

Keywords: pragmatic universal, negation, postcolonial discourse, artistic narrative.

Актуальність теми. Вивчення поняття протиставлення та його вираження у заперечних лексемах та висловлюваннях привертає пильну увагу лінгвістів, філософів, логіків та філософів мови. Попри простий логічний зв'язок (\neg є істинним тоді і тільки тоді, коли $\neg p$ не є правдивим) та закони інференції, форма та функції заперечення є складними феноменами наукових студій (Horn, 2001). Заперечення – це насамперед лінгвістичне явище семантичного протиставлення, яке використовують для відмови, відхилення або заперечення визначеного висловлення; випадок опозиції, визначений у термінах відсутності або наявності властивості за замовчуванням для даного суб'єкта (Silvennoinen, 1963). З погляду лексичної семантики, заперечення визначають через використання слів, висловів або конструкцій, що вказують на відсутність, невиконання або негативне ставлення до ідеї, дії або стану. У англійській мові заперечення може бути виражене за допомогою морфологічних форм, що змінюють значення слова чи вислову (*un-, dis-, -less*), з використанням дієслівних форм (*is not, was not, will not*), модальних (*can not, may not, should not*) і повнозначних (*absent, fail, forget, exclude*) дієслів та прислівників (*hardly, barely, seldom, rarely*). На думку Т. Гівона, заперечення – це переважно пресупозиція, а не ствердження, а заперечні речення передбачають, за своєю природою, «заперечення віри слухача» та є вбудованими у «загальний заперечний мовленнєвий акт» (Givón, 1979). Характеристика іншим дослідником заперечення як мовленнєвого акту походить з античних ідей щодо виокремлення заперечних мовленнєвих актів на тлі відповідних ствердних речень (Longacre, 1983).

Універсальність заперечення виявляється у його здатності виконувати низку важливих функцій у комунікативному акті, зокрема: (1) *відмову від згоди або ствердження*: заперечення надає змогу комунікантам висловлювати незгоду або відмову, що є важливою частиною комунікації; (2) *опис відсутності або неіснування*: заперечення використовують для повідомлення про відсутність чогось або неіснування явищ чи об'єктів; (3) *моделювання реальності*: допомагає моделювати реальність, створювати альтернативні сценарії або умовні ситуації (Križ, 2015). З опертям на художній дискурс заперечення як частина смислу підлягає складному конструюванню та сприйняттю, що зумовлено зв'язками заперечення як логічного мисленнєвого інструмента вираження незгоди із семантикою, синтаксисом та визначеним контекстом у зв'язку з постколоніальним художнім дискурсом (*Cross-Linguistic and Cross-Cultural Perspectives on Academic Discourse*, 2009).

Прагматична роль заперечення у дискурсі художнього тексту полягає у виконанні ним низки розмаїтих прагматичних функцій, які сприяють розвитку сюжету, характеристичній персонажів та створенню атмосфери твору (*Exploring the Language of Drama From Text to Context*, 1998). Серед таких функцій виокремлюємо *створення конфлікту твору* (підсилення конфлікту в художньому тексті, вказівка на опозицію між персонажами або між різними ідеями, створення напруженості та інтриги для читача); *розвиток персонажів* (розкриття особистісних рис персонажів як позитивних, так й негативних, зображення ставлення персонажа через використання або уникнення заперечень у комунікації) (*Language, Discourse and*

Literature, 1995); *створення визначеного тону* (змалювання автором-наратором песимізму, сарказму або іронії); *відтворення суспільного контексту* (відображення соціальних та історичних контекстів твору через ставлення персонажів до морально-етичних цінностей, норм або соціальних уявлень); *підсилення теми або ідеї твору* (підсилення значення деяких художніх ситуацій або подій, надаючи їм вагомості).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика система засобів вираження заперечення в мові багатша, ніж система способів вираження логічного заперечення. Н. Хомський припускає, що правильна інтерпретація окремих речень є недостатньою на рівні глибинної структури, а вимагає виявлення у поверхневій структурі, яка є визначальною щодо інтерпретації змісту речення (Chomskyi, 1986). Маркер заперечення, що перебуває у глибинній структурі, пов'язаний із дієслівно-допоміжним комплексом, а відтак і з усім реченням (Meier, Aristar-Dry, Destruel, 2009). Такий підхід до аналізу синтаксичних структур наголошує на важливості взаємодії між глибинною та поверхневою структурами задля точного розуміння значення речення, а відтак і усього художнього тексту. Глибинна структура, що виражає смисл та містить основні елементи речення, такі як підмет, присудок та додаток, не є достатньою для повного розуміння, оскільки не бере до уваги складних трансформацій, які відбуваються на рівні поверхневої структури (McEnergy, Hardie, 2012). Маркер заперечення в глибинній структурі зазвичай пов'язаний із допоміжними дієсловами, такими як *do*, *have*, *will* в англійській мові. Наприклад, у реченні *He does not understand*, маркер заперечення *not* пов'язаний із допоміжним дієсловом *does*, що впливає на значення всього речення. Французький лінгвіст О. Дюкро використовує поняття *сфера дії заперечення* на рівні поверхневих структур та вважає, що оповідач притаманне дескриптивне заперечення (Ducrot, 2001). Так, дослідник доводить, що чинники створення заперечення утворюють два види: *контекстний* та *семантичний*. Вчена-психолінгвіст Н. Бакрі наголошує, що заперечення формують складну різномірну систему та є предметом двох типів визначень: (1) як елемент семантики або синтаксису; (2) як логічний оператор (Bacri, 1995). Думка дослідниці про те, що сферу дії заперечення визначають як поняття, полем функціонування якого є уявлення (Bacri, 1995), спонукає до висновку про релевантність дослідження заперечення у дискурсі художнього тексту.

Заперечення як елемент смислу художнього тексту функціонує у дискурсі постколоніального роману, де воно не тільки посилює образну естетику протистояння та боротьбу проти колоніального домінування, але й слугує інструментом для висловлення персонажами травматичного досвіду, пошуку ідентичності та створення нових наративів (Odin, Hediger, 2022). Прагматична роль заперечення у цьому контексті виявляється через художнє змалювання сили і супротиву, деконструкцію колоніальних наративів, розвиток персонажів та емоційний вплив на читача (Roitman, 2023). Так, *експлікація сили і супротиву* є втіленою у дискурсі персонажів, які відмовляються підкорятися або приймати нав'язані їм умови та використовують заперечення як засіб висловлення своєї незгоди. Прагматика заперечення щодо *деконструкції та переосмислення колоніальних наративів* полягає у запереченні офіційної історії або колоніальних стереотипів через створення нових наративів, які відображають справжній досвід та погляди колонізованого народу (Grabarczyk, 2019). У постколоніальному дискурсі автор-наратор використовує заперечення з метою розкриття *внутрішніх конфліктів та розвитку персонажів*. Відмова від прийняття колоніальних цінностей або ролей вказує на еволюцію персонажа як особистості та його боротьбу за самовизначення. Прагматика заперечення в постколоніальному романі також створює *емоційний вплив* на читача через підсилення почуття несправедливості, гніву або смутку, що супроводжують колоніальний досвід (Semiotics and Dailectics. Ideology and the Text, 1981).

Отже, розуміння заперечення в дискурсі персонажів з метою виявлення його прагматичної скерованості вимагає комплексного підходу, що охоплює аналіз глибинних і поверхневих структур, тобто вивчення лексичної семантики та синтаксичних патернів, які впливають на точнішу інтерпретацію змісту речення, а відтак виявлення читачем імпліцитного смислу художнього тексту, що є важливим в контексті художньо-естетичного зображення колоніального й постколоніального досвіду та їх інтеграції (English Corpus Linguistics, 1991).

Лексико-семантичні патерни заперечення – це використання автором-наратором лексичних позначень заперечення у постколоніальному художньому дискурсі з метою створення стилістичного, когнітивного, комунікативного та структурного візерунку художньо-естетичної реальності з метою здійснення відповідного прагматичного впливу на читача. Так, Н. Бакрі вважає, що заперечення виникає у поверхневій структурі та стосується (1) іменних фраз, (2) прислівників, (3) допоміжних елементів (Bacri, 1991). Розвиток лексико-семантичних патернів є проблемами граматикизації *not* та *do*. У цьому зв'язку є значущою праця Т. Ушіді, однак вивчення заперечних прислівників не стоїть у центрі її наукових зацікавлень. Загалом граматикизація є основним питанням у зв'язку зі студіями англійського заперечення та працями із вивчення заперечення у корпусі та дискурсі (Ushida, 1993).

Лексико-семантичні патерни заперечення – це також й групи лексично-означених заперечень, що містять відповідні семантичні типи заперечень, серед яких, скажімо, просте заперечення – *no*, *not*, *nothing*, *nobody*, *none*, *no one*, *never*, *nor*.

Постколоніальна література часто пов'язана з темами ідентичності, влади та опору. Одним із найважливіших інструментів, яким користуються постколоніальні письменники, є концепція заперечення. Просте заперечення, зокрема, слугує потужним наративним засобом для оскарження колоніальних наративів, утвердження корінної ідентичності та критики існуючих неокolonіальних практик. Просте заперечення стосується прямого заперечення або відхилення твердження, ідеї чи умови. У контексті постколоніальної літератури це часто вербалізується як відмова прийняти колоніальні ідеології, історії та ідентичності, нав'язані колонізаторами. Ця форма заперечення є не просто лінгвістичним чи риторичним прийомом, а глибоким актом опору та відновлення. Просте заперечення служить формою опору колоніальним і неокolonіальним структурам влади. Відкидаючи нав'язані ідентичності та наративи, постколоніальні персонажі стверджують свою свободу дій та автономію. Через заперечення постколоніальні автори відвойовують історію, культуру та ідентичність корінних народів, які були придушені або спотворені колоніальним дискурсом. Просте заперечення дозволяє критикувати як колоніальне, так і постколоніальне суспільства. Воно підкреслює суперечності та несправедливість, притаманні цим системам, спонукаючи читачів ставити під сумнів і оскаржувати їх. Просте заперечення в постколоніальних романах є багатогранною та сильною оповідною стратегією. Це дає можливість письменникам протистояти колоніальним наративам, повертати корінну ідентичність і критикувати існуючі форми гноблення. Досліджуючи використання заперечення в постколоніальній літературі, ми отримуємо глибше розуміння складності та нюансів постколоніального опору та формування ідентичності.

Інструменти аналізу. Особливості колоніальних текстів визначили подальшу *методику дослідження*, що охоплює (I) тематичну організацію представленого матеріалу на основі джерельної бази, (II) визначення частотності; аналіз найчастотніших лексем у контексті художнього тексту, (III) виокремлення контекстів функціонування заперечення. Представлену методику розкрито поетапно.

Мета. З метою оптимізації проведення дослідження та організації корпусу, було виокремлено теми, які характеризують фактологічний матеріал. Домінантною темою (підтемами) художнього постколоніального дискурсу у зв'язку із вивченням заперечення є (Mir, 2019):

Тема ідентичності у постколоніальному суспільстві:

- *формування ідентичності:* постколоніальні романи є заглибленими у складний процес формування ідентичності в постколоніальному суспільстві, зображаючи, як персонажі сприймають поєднання культури, традиції та сучасності.
- *супротив та боротьба:* зображення нарративу опору проти колоніального пригнічення та боротьба маргіналізованих спільнот, які стверджують свою культурну, соціальну та політичну ідентичність (Prince, 1995).
- *культурна гібридність:* фокус на культурну гібридність та змішування корінних традицій з зовнішніми впливами з акцентом на багатостановитість та різноманітність постколоніальної ідентичності.
- *спадщина колоніалізму:* постколоніальні романи критично зображають довготривалі наслідки впливу колоніалізму на суспільство, розглядаючи теми травми, переміщення та боротьбу за самовизначення (Rumelhart, 1983).

У постколоніальному художньому дискурсі зображення ідентичності через лексичну семантику є складним процесом, який відображає багатоманітність культурних, соціальних та історичних впливів на персонажа та спільноту після періоду колоніалізму (Brown, Yule, 1983).

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час аналізу фактологічного матеріалу було встановлено кількість лексичних позначень простого заперечення у постколоніальних романах, що охоплюють тему ідентичності в постколоніальному суспільстві *no* (5071), *not* (10553), *nothing* (1244), *nobody* (252), *none* (282), *no one* (449), *never* (1873), *nor* (693), найчастотнішими серед яких є *not*, *no*, *never*, *nothing*.

He had just a few pounds for the farm and could *not* part with that (Efuru, 1) – відмова розлучитися з грошима заради ферми виявляє економічну боротьбу та важливість власності на землю, які переплітаються з постколоніальними нарративами. Економічні обмеження, з якими зіштовхуються персонажі, віддзеркалюють ширшу системну нерівність, успадковану від колоніального правління, де доступ до ресурсів та економічних можливостей розподілений нерівномірно.

'I was lucky it happened in my face, if *not* he would have died' (Efuru, 13) – ця цитата розкриває тему забобонів, долі та систем вірувань, які є важливими для багатьох постколоніальних суспільств. Сподівання на удачу та забобони як чинники, що впливають на події, впливають зі змішування вірувань корінного населення з колоніальними впливами або розмивання традиційних практик через колоніалізм. Крім того, персонаж натякає на нестабільність життя та боротьбу за виживання в постколоніальному контексті, позначеному невизначеністю та лихом.

I told Adizua that he must do something about our custom; if *not*, our ancestors would be angry with us and cause ill to befall us (Efuru, 21) – це твердження підкреслює конфлікт між традицією та сучасністю, поширену тему постколоніальної літератури. Наполягання на дотриманні звичаїв і умиротворення предків відображає опір змінам і збереження культурної ідентичності в умовах зовнішнього впливу. Це також підкреслює віру у взаємозв'язок між минулим, теперішнім і майбутнім, а також окреслює наслідки нехтування або відмови від традиційних практик.

Наведені приклади виявляють семантичний та прагматичний зв'язок лексеми *not* з темою ідентичності у постколоніальному романі.

To complain that your legs were fatigue or your head was gidigidi was no use; all you'd get in return was a ferocious: Bus to fana! Get on your feet! (The River of Smoke, 9.) – жорстка влада і контроль над тілом та діями присутні в соціальних структурах, що продиктовані колоніальними або постколоніальними режимами. Вимога "Bus to fana! Get on your feet!" вказує на вимогу покірності без будь-якого врахування фізичного стану персонажа або його особистого досвіду. Цитата зображає, як влада та контроль над тілом можуть бути використані для підтримки і утвердження соціальних та культурних норм як спадщини колоніального періоду чи його наслідків в постколоніальному світі.

Kalua, the driver of the ox-cart, was a giant of a man, but he made *no* move to help his passenger and was careful to keep his face hidden from him: he was of the leather-workers' caste and Hukam Singh, as a high-caste Rajput, believed that the sight of his face would bode ill for the day ahead (The Sea of Poppies, 3) – у наведеному прикладі спостерігаємо, що персонажі розділені соціальними бар'єрами і стереотипами, пов'язаними з кастовою системою та культурними традиціями. Відмова Калуа допомагати пасажирові, а також приховування свого обличчя, вказує на суворий поділ між кастами та страх перед недотриманням цих меж. Така ситуація відображає складнощі, з якими зіштовхуються персонажі в побудові своєї ідентичності в умовах, де культурні норми й соціальне становище значно впливають на їхні можливості та взаємодію.

I had *no* shells from the sea, which was minutes away. This beautifully carved shelf: you can touch it now. Why did I *not* let you eat with your bare hands when you wanted to? (At the Bottom of the River, 11) – автор-наратор використовує *no* та (*did*) *not* задля вираження відсутності чогось або відмови від певної дії. Так, відмова дозволити їсти з рук є метафорою або символом для позбавлення головного героя його культурної або особистісної ідентичності. Відмова від традиційних способів харчування вказує на втрату чи віддаленість від коренів, культурних традицій або способу життя.

No matter where they are in Nigeria, they start a local branch of the Umuofia Progressive Union (No Longer at Ease, 5) – зображення ідентичності відбувається через введення концепції *Umuofia Progressive Union*, яка підсилює важливість ідентичності і спільності серед нігерійських громадян, незалежно від їх місця перебування. Умуофія є місцем, пов'язаним з історією та традиціями Ігбо, відтак утворення філії Прогресивного Союзу Умуофія в будь-якому регіоні Нігерії вказує на те, що ця ідентичність зберігається та поширюється серед нігерійців, незважаючи на географічні та соціокультурні відстані. Отже, через згадку про *Umuofia Progressive Union* автор-наратор наголошує на важливості ідентичності та спільності в постколоніальному суспільстві Нігерії.

I did what I had to find a home, she told Amma, not my finest moment, I admit, still, no harm done, as my father will never know (Girl, Woman, Other, 12) – вислів *my father will never know* вказує на те, що дії головного героя залишаться невідомими його батькові. Це має значення для ідентичності персонажа, оскільки він відчуває певну свободу чи відсутність контролю через те, що батько не знає про його дії. У постколоніальному суспільстві відтворено бажання головного героя уникнути контролю або втручання з боку колоніальних або традиційних авторитетів. Використання *never* у цьому прагматичному контексті виявляє аспекти ідентичності, як-от: бажання свободи та відсутність контролю.

But oddly enough, we never talked about our friendship. We shared most of our lives with each other, and we were happy (The Last Friend, 23) – прагматичний зв'язок лексеми *never* з темою ідентичності полягає в його спрямованості на те, що відсутність розмови про дружбу може вплинути на сприйняття та розуміння ідентичності персонажів у постколоніальному контексті.

Writers have *never* been an easy lot. More than anyone – except perhaps soldiers or mercenaries—they thrive on conflict, viewing it as an integral part of any society. Ngugi is no exception (The River Between, 12) – у постколоніальному контексті письменник у художньому дискурсі створює прагматичний ефект та є виразником складних аспектів ідентичності, таких як боротьба за самовизначення, пошук місця у світі персонажем у зв'язку із соціальними та політичними конфліктами. Використання лексеми *never* для опису письменників як *непростих особистостей* вказує на те, що ці аспекти ідентичності є сталими або невіддільними від їхньої творчості та життя.

'You are just a woman for *nothing*. You can't see, you can't even hear smell' (Efuru, p. 28) – у постколоніальному романі, де ідентичність зображена як складний феномен, її втілено через упередження та стереотипи. Вислів *you are just a woman for nothing* розкриває знецінення ідентичності жінки. За допомогою цього вислову передано уявлення, що жінка не має значущості, нічого не варта, її можливості та здібності не враховують чи недооцінюють.

'Ajani, I was helpless. I could do *nothing*. I saw our gari soak and there was *nothing* I could do. I could not lift a bag' (Efuru, 53) – у цьому прикладі лексеми *nothing* використовують з метою підкреслення безпорадності та нездатності головного персонажа змінити або вплинути на ситуацію. Прагматичний зв'язок полягає у тому, що така безпорадність впливає на сприйняття та розуміння ідентичності персонажа читачем в постколоніальному контексті (Approaches to Cognition through Text and Discourse, 2004).

When I arrived, there was *nothing* to alarm me. The police formalities and customs inspection went as usual. (The Last Friend, 33) – оскільки у постколоніальних романах ідентичність є пов'язаною з питаннями безпеки, стабільності та впевненості в собі, то використання лексеми *nothing* для опису відсутності будь-яких аномалій або непередбачуваних подій вказує на те, що персонаж відчуває себе впевнено у своїй ідентичності в описаній ситуації.

Висновки. Загалом, зважаючи на те, що лексеми *no, not, never, nothing* є прагматичним покликанням на постколоніальні ідеї в художньому дискурсі, їхня наявність у наведених прикладах оприявлює ширші теми та проблеми, пов'язані з постколоніальними умовами, як-от: економічна боротьба, збереження культури та діалог між традицією та сучасністю. Відтак використання лексем *no, not* відтворює складні аспекти ідентичності: втрату, конфлікт та прагнення до збереження особистої або культурної самоідентифікації. У постколоніальних романах ідентичність пов'язана з питаннями влади та контролю. Використання лексем *never, nothing* вказує на те, що персонаж відчуває себе відірваним від власної ідентичності або не може вплинути на своє оточення. Здійснений аналіз фактологічного матеріалу виявляє складні аспекти ідентичності у постколоніальних умовах, де персонаж зазнає втрати контролю та самовизначення через зовнішні обставини чи вплив.

Література:

1. Approaches to Cognition through Text and Discourse. Ed. by Tuija Vitanen. Berlin/New York, Mouton de Gruyter, 2004. 225 p.
2. Bacri N. Fonctionnement de la négation : étude psycholinguistique d'un problème d'énonciation. Paris : EHESS, 1995. 196 p.
3. Brown G., Yule G. Discourse Analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 149 p.
4. Chomsky N. Knowledge of Language. New York: Praeger, 1986. 307 p.
5. Ducrot O. Dire et ne pas dire, Paris, Hermann. 3ème Édition, Corrigée et Augmentée, 1991. 283 p.
6. English Corpus Linguistics. Ed. by Karin Aijmer and Bengt Altenberg. New York and London: Routledge, 1991. 351 p.
7. Givón T. On Understanding Grammar. New York: Academic Press, 1979. 379 p.
8. Horn L. A Natural History of Negation. Chicago: University of Chicago Press, 2001. 324 p.
9. Longacre R. The Grammar of Discourse. New York and London: Plenum Press, 1983. 438 p.
10. McEnery T., Hardie A. Corpus Linguistics. Method, Theory, Practice. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 312 p.
11. Meier R., Aristar-Dry H., Destruel E. Text (Ed.). Time and Context. Selected Papers of Carlota S. Smith. Berlin: Springer, 2009. 423 p.
12. Mir S. Colonialism, Postcolonialism, Globalization, and Arab Culture. *Arab Studies Quarterly*. Vol 41 (1), 2019. P. 33-58
13. Prince G. Narratology // The Cambridge History of Literary Criticism. Vol. VIII: From Formalism to Poststructuralism / ed. by R. Selden. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1995. P. 110-130.
14. Rumelhart D. Schemata and the Cognitive System // Handbook of Social Cognition / ed. by R. S. Wyer, T. K. Srull. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1984. P. 161-188.
15. Semiotics and Dailectics. Ideology and the Text. Ed. by Peter V. Zima. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1981. 583 p.
16. Silvennoinen O. Contrastive Negation: Constructional Variation within and across Languages. *Neuphilologische Mitteilungen*. Vol. 120 (1), 2019. P. 207-12.
17. Ushida T. Except linkages in Present day English in Comparison with Including. London: Longman, 1993. 114 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Achebe Ch. No Longer at Ease. Nigeria: William Heinemann, 1960. 123 p.
2. Evaristo B. Girl, Woman, Other. United Kingdom, 2019. 464 p.
3. Ghosh A. River of Smoke. India: Penguin Group, 2011. 557 p.
4. Ghosh A. Sea of Poppies. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2008. 399 p.
5. Jelloun T. B. The Last Friend. London: Penguin Books, 2007. 187 p.
6. Kincaid J. At the Bottom of the River. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1983. 96 p.
7. Nwapa F. Efuru. Nigeria: William Heinemann, 1966. 281 p.
8. Thiong'o N. W. The River Between. Kenya: Heinemann – African Writers Series, 1965. 116 p.